

Інна ПАНЕНКО,

orcid.org/0000-0001-8326-9555

*старший викладач кафедри германської та романської філології
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
(Харків, Україна) innapanenko76@gmail.com*

Світлана СМОЛЯНКІНА,

orcid.org/0000-0003-0332-2964

*старший викладач кафедри германської та романської філології
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
(Харків, Україна) svet_lana_vladi@ukr.net*

Олена ШЕСТАКОВА,

orcid.org/0000-0002-4504-6219

*викладач кафедри германської та романської філології
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»
(Харків, Україна) yelenashestakova@gmail.com*

ІНТЕГРОВАНІ ПОДВІЙНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЖАНР ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки дослідження проблеми породження та функціонування дискурсу виступає одним з провідних напрямів лінгвістики.

У роботі розглянуто поняття педагогічного типу дискурсу та його складові частини. Проаналізовано жанри педагогічного дискурсу як у межах дедуктивної моделі, побудованої на підставі тих чи інших ознак, так і на підставі реально наявних форм спілкування. Розрізняються статичні, тобто письмові жанри текстів педагогічного дискурсу, та динамічні мовленнєві жанри. Основною формою педагогічної взаємодії як письмових, так і мовленнєвих жанрів, є урок, заняття. Підставою для подальшої класифікації жанрів є тип заняття, комунікативна мета, педагогічна традиція, специфіка навчального предмету.

У статті детально розглянуто подвійні або інтегровані бінарні заняття з іноземної мови, які ефективно допомагають забезпечити формування іншомовної компетенції у межах педагогічного дискурсу та є його інноваційним жанром. Автори стверджують, що для підготовки такого заняття слід заздалегідь проглянути програми тих предметів, які планується інтегрувати задля виявлення схожих або суміжних тем та визначення мети майбутнього інтегрованого подвійного заняття. Зазначено, що у процесі укладання плану заняття слід чітко розподілити кількість часу, який відводиться кожному викладачу, та точно дотримуватись певного регламенту. Вбачається, що метою проведення такого заняття є отримання цінного досвіду, що у майбутньому дасть змогу сформувати навички конкурентоспроможності та навчитись швидше переключатись між двома мовами.

Підкреслено, що практичні двомовні заняття допомагають поєднати зусилля усіх учасників педагогічного дискурсу, покращують адаптованість під час використання декількох мов одночасно, дають змогу виявити сильні та слабкі сторони підготовчого процесу навчання, покращити зацікавленість в удосконаленні знань обох мов на однаковому рівні.

***Ключові слова:** дискурс, педагогічний дискурс, жанри педагогічного дискурсу, інноваційні жанри педагогічного дискурсу, інтегроване подвійне заняття.*

Inna PANENKO,

orcid.org/0000-0001-8326-9555

*Senior Lecturer at the Department of Germanic and Romance Philology
Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"
(Kharkiv, Ukraine) innapanenko76@gmail.com*

Svitlana SMOLIANKINA,

orcid.org/0000-0003-0332-2964

*Senior Lecturer at the Department of Germanic and Romance Philology
Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"
(Kharkiv, Ukraine) svet_lana_vladi@ukr.net*

Olena SHESTAKOVA,

orcid.org/0000-0002-4504-6219

Lecturer at the Department of Germanic and Romance Philology
Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"
(Kharkiv, Ukraine) yelenashestakova@gmail.com

INTEGRATED BINARY CLASSES AS INNOVATIVE GENRE OF PEDAGOGICAL DISCOURSE

Research in the field of discourse origins and activities has lately been one of the most important linguistics issues within the modern conditions of linguistics.

The article deals with the notion of pedagogical type of discourse and its components. Genres of pedagogical discourse both within a deductive model, based on certain features, and also based on existing forms of communication have been analyzed. Static written genres of pedagogical discourse texts and dynamic speech genres have been distinguished. The main form of pedagogical interaction of both written and speech genres is a lesson, or a class. The reason for further classifications of genres is a class type, communicative aim, pedagogical tradition, specificity of an academic discipline.

Binary or integrated binary classes on foreign languages have been looked into in this article. Such classes provide the development of foreign language competence within the pedagogical discourse, and they themselves are its innovative genre. The authors claim that it is necessary to look through the programs of subjects, which are planned to be integrated, in order to prepare such a class, with a view to find similar or related topics and to define the aim of a prospective integrated binary class. It has been stated that while planning such a class, the amount of time for every teacher should be strictly taken into consideration, and a certain procedure should be followed. The aim of such a class is seen as receiving valuable experience, which in future may develop skills of competitiveness and teach to switch between the two languages in a quicker way.

It has been outlined that practical bilingual classes add to join efforts of all participants of pedagogical discourse, improve the adaptedness while using several languages at the same time, and allow finding advantages and disadvantages of study preparatory process, to strengthen the involvement in improving the knowledge of both languages at the same level.

Key words: *discourse, pedagogical discourse, genres of pedagogical discourse, innovative genres, integrated binary class.*

Постановка проблеми. Поняття «дискурс» розглядається і досліджується у багатьох науках, пропонується багато визначень цього терміна. Дослідники вибирають різні критерії вивчення, такі як філософський, соціологічний, когнітивний, історичний, логічний, семіотичний, іноді поєднуючи деякі з них. З цього можна зрозуміти, що дискурс – це комплексна дисципліна, що склалась на перетині лінгвістики, соціологічних знань та сучасних досліджень культури.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки дослідження проблеми породження та функціонування дискурсу виступає одним із провідних напрямів лінгвістики. Визначення цього поняття залежить від точки відліку того чи іншого дослідження.

Згідно з В. Карасіком, існує така типологія дискурсу, як особистісно-орієнтований дискурс (побутовий, буттєвий) та інституціональний дискурс (педагогічний, діловий, масово-інформаційний, релігійний, політичний тощо) (Карасик, 2004: 302). У нашій роботі ми досліджуємо саме педагогічний тип дискурсу.

Розрізняють статичні, тобто письмові жанри текстів педагогічного дискурсу, та процесуальні, тобто динамічні мовленнєві жанри, які є його одиницею.

Жанр вибирається вчителем вільно, тому знання жанрових критеріїв дає змогу вибрати обсяг тексту, стилістико-мовленнєве оформлення.

В умовах діджиталізації освітнього процесу останніх декількох років все більш актуальним стає використання та вивчення нетрадиційних, інноваційних жанрів педагогічного дискурсу, наприклад, жанру інтегрованих подвійних занять.

Аналіз досліджень. У другій половині ХХ ст. мовознавство було зосереджене на вивченні діалектичної єдності мовленнєвої діяльності та її продукту – дискурсу. Цей термін був пояснений вперше З. Гаррісом у 1952 році (Harris, 1952: 37). Дискурс у лінгвістиці вивчався Т. ван Дейком, М. Фуко, Д. Крісталом, Н. Арутюною, Т. Ніколаєвою (Дискурс, 2005). Досі існує багато визначень цього терміна.

Спираючись на когнітивно-комунікативний підхід, під дискурсом ми розуміємо інтегральний феномен, розумово-комунікативну діяльність, що протікає в широкому соціокультурному контексті; вона є сукупністю процесу та результату, характеризується континуальністю та діалогічністю (Дискурс, 2005: 28).

Педагогічний дискурс належить до інституціональних форм спілкування, бо він організований

у межах певного соціального інституту (навчальний заклад), має певну мету (соціалізація нового члена суспільства), характеризується статусно-рольовими характеристиками учасників спілкування («вчитель – учень»).

Жанри педагогічного дискурсу тісно пов'язані з його стратегіями (Мілованова, 1998: 63), можуть бути письмовими (монографії, розклади уроків, навчальні програми) або усними, мовленнєвими (лекції, реферати, повідомлення, пояснення, коментування). Основною формою педагогічної взаємодії як письмових, так і мовленнєвих жанрів є урок, заняття. Підставою для подальшої класифікації жанрів є тип уроку (пояснення нового матеріалу, підсумкове узагальнення тощо), комунікативна мета (слово про відкриття/вченого, вступне висловлення до нової теми), педагогічна традиція (бесіда, розповідь, відгук на письмову роботу учня тощо), специфіка навчального предмета (хронологічна розповідь, розповідь-опис малюнка, визначення, доказ, оціночне судження, коментар).

Мета статті полягає у вивченні та більш глибокому аналізі жанру інтегрованого подвійного заняття з вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Основна увага під час розгляду педагогічного дискурсу приділяється таким складникам:

- учасники комунікаційного процесу (педагог та учні);
- цілі спілкування (соціалізація члена громадянського суспільства);
- хронотоп (час, закріплений за навчальним процесом, та місце, де цей процес відбувається);
- контент (навчальні тексти);
- цінності (непросто скласти разом головним чином через те, що цей тип дискурсу є основою для формування світогляду, тому майже всі моральні цінності закладено в ньому; також педагогічний дискурс у деяких аспектах пересікається з релігійним, науковим та політичним типами дискурсу і може мати різний ідеологічний заряд);
- стратегії (та, що пояснює, оцінює, контролює, сприяє та організує);
- жанри (Карасик, 2004: 305).

Жанри педагогічного дискурсу можна виокремити або в межах дедуктивної моделі, побудованої на підставі тих чи інших ознак (наприклад, мета, типи учасників, типи сценаріїв, ступінь реалізації), або на підставі реально наявних форм спілкування, що склалися природньо, для яких можливо виділити прототипні одиниці (урок, лекція, семінар, екзамен тощо). Найбільш важ-

ливі жанри дискурсу розпадаються на види (звичайний урок, урок-екскурсія, урок-залік тощо). Говорячи про жанри педагогічного дискурсу, ми будемо базуватись на класифікацію Ж. Мілованової. Вона виокремлює такі жанри, які, на її думку, тісно пов'язані з його стратегіями:

- фатичний акт (розмова, яка не несе змістовного навантаження, вона необхідна для встановлення контакту з дотриманням норм ввічливості);
- роз'яснення та викладання матеріалу
- евристика (стимулювання та діалогізація);
- вправи;
- контроль;
- регламентуючий (виховний) жанр (Мілованова, 1998: 63).

Кожен із жанрів містить декілька компонентів. Вибираючи той чи інший жанр, викладач має враховувати реалізацію завдання мовленнєвого педагогічного спілкування, яке він хоче виконати.

Розрізняють статичні, тобто письмові жанри текстів педагогічного дискурсу, та процесуальні, тобто динамічні мовленнєві жанри, які є його одиницею.

Серед письмових жанрів педагогічного дискурсу можна відзначити монографії, плани занять, розклади уроків або університетських занять, навчальні програми.

Педагогічні мовленнєві жанри – тематично цілісний закінчений вислів певного стилю та структурно-сислової побудови, що відповідає навчальним, виховним та комунікативним функціям педагогічно орієнтованого спілкування вчителя в різних ситуаціях в процесі навчання та виховання (Мілованова, 1998: 64). Згідно з М. Бацевичем, мовленнєвий жанр – це типовий спосіб побудови мовлення в конкретній ситуації, призначений для передачі певного змісту; розгорнута мовленнєва побудова, що складається з певної кількості мовленнєвих актів, у яких комунікативний намір кожного мовця підпорядкований його стратегії і тактиці (Бацевич, 2006: 37).

До мовленнєвих жанрів педагогічного дискурсу також належать тези, реферати, лекції, повідомлення, розмірковування, мовний приклад, пояснення, коментування, пояснювальний монолог, навчально-педагогічний діалог, узагальнення на етапі підбиття підсумків уроку (Мілованова, 1998: 64).

На уроці часто виникає ситуація, коли вчитель отримує неочікувану реакцію учня-адресата й продукує незаплановані фрагменти мовлення. Найтипівішими спонтанними висловленнями в педагогічному спілкуванні є довідкові, коментаторські та дивертивні висловлення як із цілим класом, так і з окремим учнем.

Оціночну діяльність вчителя реалізують жанри оціночного висловлення та педагогічної рецензії. Ці жанри близькі за своєю психолого-педагогічною функцією, адже мають розвивати в учнів уміння аналізувати оціночні судження, відповідно, формувати самооцінку. Крім того, володіння цими жанрами удосконалює педагогічну майстерність самого вчителя. Такий засіб роботи вчителя дуже ефективний для розвитку його власних професійних якостей, таких як повага до учня або студента, терпимість, педагогічний такт, емпатія.

Плідне поєднання інформативної та оціночної складових частин дає поштовх для розвитку інноваційних жанрів педагогічного дискурсу, що дає їм змогу вийти на перший план. До таких інноваційних жанрів належать жанр подвійних занять, жанр презентацій, жанр кейс-уроків, жанр ігрових технологій, жанр музичного театру, жанр *e-learning* (Паненко, Шестакова, 2020: 103).

Більш детально розглянемо подвійні або інтегровані бінарні заняття з іноземної мови, які ефективно допомагають забезпечити формування іншомовної компетенції у межах педагогічного дискурсу.

Слідом за В. Шулікою вважаємо, що реалізація ідей інтеграції сучасного викладання у вищих навчальних закладах передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, але й усієї системи освіти (щодо виходу викладача за межі власного предмета) (Шуліка, 2008: 100).

Проведення інтегрованих занять будь-якого типу потребує складання певних програм, які, за К. Шевчуком, поділяються таким чином за ступенем інтеграції:

- координаційні (знання з однієї сфери ґрунтуються на знаннях з іншої);
- комбінаційні (поєднання декількох навчальних дисциплін в одну);
- амальгамні (вивчення певного питання глобального характеру з різних точок зору із залученням знань з кількох галузей) (Шевчук, 2007: 54).

Під час створення інтегрованих програм пропонуються такі поєднання:

- суміжні природничі та гуманітарні науки;
- неспоріднені природничі науки;
- теоретичні та прикладні науки;
- природничі та суспільні науки;
- іноземні мови та їхнє культурне середовище (Шевчук, 2007: 54).

Під час розроблення бінарного заняття, де інтеграція є не просто поєднанням, а взаємопроникненням двох предметів, необхідно враховувати такі складнощі, які можуть виникнути:

1) перш за все необхідність заздалегідь проглянути програми тих предметів, які планується інтегрувати, задля виявлення схожих або суміжних тем; вони можуть бути не повністю ідентичними, головне, виявити спільні напрями вибраних тем та визначити мету майбутнього інтегрованого заняття;

2) протягом підготовки заняття двома викладачами в процесі укладання плану заняття слід чітко розподілити кількість часу, який відводиться кожному викладачу, та точно дотримуватись певного регламенту;

3) особливу увагу потрібно звернути на чітко сплановану організацію інтегрованого заняття для більш раціонального використання відведеного часу.

Підготовка заняття з двох іноземних мов (у нашому випадку це англійська та французька) вимагає багато зусиль як із боку викладача, так і з боку студентів, що стосується не лише рівня знань, але й психологічного настрою, тобто це спільна робота. Викладачеві потрібно спроектувати доцільність отриманих студентами знань та навичок під час інтегрованого заняття.

Пропонуємо план підготовки проведення заняття з двох іноземних мов, які вивчаються одночасно з першого курсу на факультеті «Референт-перекладач» Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», таких як англійська та французька. Метою проведення такого заняття є отримання цінного досвіду, що у майбутньому дасть змогу сформулювати навички конкурентоспроможності та навчитись швидше переключатись між двома мовами, тому що, як відомо, володіння декількома мовами на високому рівні дає більше можливостей для самореалізації у професійній сфері.

Вибір цих дисциплін зумовлено тим фактом, що обидві мови мають достатню кількість взаємозапозичених слів, що полегшує розуміння загалом, даючи змогу спиратись на знання, отримані в середній школі, в більшому обсязі з однієї чи іншої мови.

Досвід нашої роботи свідчить про те, що перший етап підготовчого процесу полягає у виборі групи та курсу факультету, а також визначенні тематики (аспекту) заняття (граматика, усна практика чи аналітичне читання). Другим етапом є психологічна підготовка студентів протягом усього терміну підготовки та спільне розроблення канви-конспекту заняття двома викладачами з визначенням мети та форм завдань (на цьому етапі є доцільним долучати студентів до підготовчого процесу, що поліпшує мотивацію та відпові-

дальність). Третій етап передбачає напрацювання навчально-методичних матеріалів з поступовим корегуванням між викладачами. На наступному етапі відбувається репетиція ретельно спланованого конспекту для визначення розподілу часу між усіма завданнями. Завершальний етап дає змогу скорегувати початкові поставлені задачі та мету, а також підготувати необхідне технічне обладнання, роздрукувати в достатній кількості матеріал, врахувати можливі складнощі під час переключення комунікативного процесу з англійської мови на французьку і навпаки.

Під час реалізації подібних занять для полегшення емоційно-психологічного стану студентів та зняття демотивуючих факторів необхідно використовувати похвалу як мовну стратегію педагогічного дискурсу, що є доречним та добре впливає на загальну атмосферу.

Таким чином, слід підкреслити, що практичні двомовні заняття допомагають поєднати зусилля всіх учасників педагогічного дискурсу, покращують адаптованість під час використання декількох мов одночасно, дають змогу виявити сильні та слабкі сторони підготовчого процесу навчання,

покращити зацікавленість в удосконаленні знань обох мов на однаковому рівні. Завдяки причетності студентів до підготовчого процесу розвиваються навички спільної роботи та самоорганізації водночас, взаємодії та підтримки один одного.

Висновки. Отже, проаналізувавши все вищезазначене, доходимо висновку, що серед жанрів педагогічного дискурсу останнім часом все більш актуальним стає вивчення саме інноваційних жанрів. Проведення інтегрованих подвійних занять з вивчення двох іноземних мов (англійська та французька) сприяє більш швидкому розумінню іншомовного спілкування, відкриває можливості професійної мобільності, працевлаштування. Дуже важливим вважаємо етап підготовки до такого подвійного заняття, що передбачає ретельну постановку мети та планування з урахуванням можливих складнощів під час переключення комунікативного процесу з англійської мови на французьку й навпаки.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі вважаємо дослідження інших інноваційних жанрів педагогічного дискурсу, таких як *blended learning* та *e-learning*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної генології : навчальний посібник. Київ : Академія, 2006. 248 с.
2. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія / за заг. ред. І. Шевченко. Харків : Константа, 2005. 356 с.
3. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
4. Милованова Ж. Жанрово-речевые особенности педагогического дискурса. *Языковая личность: жанровая речевая деятельность* : тезисы докладов научной конференции, г. Волгоград, 6–8 октября 1998 года. Волгоград, 1998. С. 63–64.
5. Паненко І., Шестакова О. Інноваційні жанри педагогічного дискурсу. *Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів* : збірник матеріалів VII Всеукраїнської наукової конференції, м. Харків, 21 березня 2020 року. Харків, 2020. С. 101–103.
6. Шевчук К. Інтегрований підхід до навчання: ретроспективний аналіз. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2007. № 20. С. 50–55.
7. Шуліка Л. Використання ідей інтеграції філологічних дисциплін у практиці сучасного заняття. *Освіта Донбасу*. 2008. № 2–3. С. 100–106.
8. Harris Z. S. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. P. 1–30; 474–494.

REFERENCES

1. Batsyevych F. Vstup do lnhvistychnoi henolohii: navch. posib. [Introduction to Linguistic Genology]. Kyiv: Akademya, 2006, 248 p. [in Ukrainian].
2. Dyskurs yak kohnityvno-komunikatyvnyi fenomen [Discourse as Cognitive and Communicative Phenomenon]: monohrafiia / za zah. red. I. Shevchenko. Kharkiv: Konstanta, 2005. 356 p. [in Ukrainian].
3. Karasik V. Yazykovoy krug: lichnost, kontseptyi, diskurs [Language Circle: Personality, Concepts, Discourse]. Moskva: Genezis, 2004, 390 p. [in Russian].
4. Milovanova Zh. Zhanrovo-rechevyie osobennosti pedagogicheskogo diskursa [Genre and Speech Peculiarities of Pedagogical Discourse]. Yazykovaya lichnost: zhanrovaya rechevaya deyatel'nost: tez. dokl. nauch. konf. Volgograd: 1998, pp. 63–64 [in Russian].
5. Panenko I., Shestakova O. Innovatsiini zhanry pedahohichnoho dyskursu [Innovative Genres of Pedagogical Discourse] Kohnityvno-prahmatychni doslidzhennia profesiinykh dyskursiv: zb. materialiv VII vseukrainskoi naukovoï konferentsii. Kharkiv, 2020, pp. 101–103 [in Ukrainian].
6. Shevchuk K. Intehrovanyi pidkhid do navchannia: retrospektyvnyi analiz [Integrated Approach to Teaching: a Retrospective Analysis]. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, Vinnytsia, 2007. Nr 20, pp. 50–55 [in Ukrainian].

7. Shulika L. Vykorystannia idei intehratsii filolohichnykh dystsyplin u praktytsi suchasnoho zaniattia [The Usage of the Idea of Integration of Philology Disciplines Within the Experience of Modern Classes] *Osvita Donbasu*. 2008. Nr 2–3, pp. 100–106 [in Ukrainian].
8. Harris Z. S. Discourse analysis. *Language*, 1952. Vol. 28, pp. 1–30; 474–494 [in English].